

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ**ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԱՆՃԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ****Սլավիկ ՊՈՂՈՍՅԱՆ***ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի
ամբիոնի հայցորդ*

Սահմանադրական իրավունքի գիտության մեջ և իրավական պրակտիկայում ներկայումս բավականին արդիական է խորհրդարանական անձեռնմխելիությանը վերաբերող հարցերի քննարկումը: Խորհրդարանական անձեռնմխելիության ինստիտուտի էության պարզաբանումը, համապատասխան իրավական ակտերի վերլուծությունը և իրավական ամրագրման թերությունների բացահայտումը, դրանց լուծմանն ուղղված առաջարկությունների ներկայացումը կարևոր նշանակություն կարող են ունենալ այդ ինստիտուտի ճիշտ կիրառության և օրենսդրության հետագա կատարելագործման համար:

Խորհրդարանական անձեռնմխելիությունը պատգամավորի գործունեության երաշխիքներից մեկն է և նպատակ ունի ապահովել պատգամավորի անխոչընդոտ և արդյունավետ գործունեությունը: Այս ինստիտուտի բովանդակությունը ընդհանուր առմամբ այն է, որ պատգամավորն առանց խորհրդարանի կամ նրա ղեկավար մարմնի համաձայնության չի կարող զրկվել անձնական ազատությունից կամ ենթարկվել պատասխանատվության՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նա ձերբակալվում է հանցագործություն կատարելու պահին:

Խորհրդարանական անձեռնմխելիության առաջնային նշանակությունը խորհր-

դարանական ընթացակարգերին խորհրդարանի անդամների մասնակցելու արգելքների կանխումն է՝: Պատգամավորը կարող է որևէ պատրվակով անհիմն ձերբակալվել և զրկվել անձնական ազատությունից, ինչը կխոչընդոտի նրա պատգամավորական գործունեությունը: Օրինակ, եթե քրեական գործ հարուցվի, և պատգամավորի նկատմամբ խափանման միջոց կիրառվի (ներառյալ՝ հնարավոր կալանք), դատաքննություն ընթանա, կանցնեն ամիսներ, և այդ ընթացքում պատգամավորը չի կարող աշխատել խորհրդարանում: Այդ պատճառով խորհրդարանները դեռևս թագավորական իշխանության դեմ պայքարում իրենց անդամներին օժտեցին անձեռնմխելիությամբ: Այժմ գրեթե բոլոր երկրներում խորհրդարանական անձեռնմխելիությունն առաջարկում է արգելանքի կամ անձնական ազատությունից զրկելու տարբեր ձևերի դեմ պաշտպանություն:

Խորհրդարանական անձեռնմխելիության մյուս նշանակությունն այն է, որ այն պաշտպանում է պատգամավորներին քաղաքական շարժառիթներով կամայական կամ անհիմն հետապնդումներից: Օրինակ, հնարավոր են դեպքեր, երբ որևէ պատրվակով պատգամավորի նկատմամբ անհիմն քրեական գործ հարուցվի, և պատասխանատվության ենթարկելու միջոցի կիրառման սպառնալիքով նրան հարկադրվի հետագա քաղաքական գործունեության ընթացքում որոշակի անձանց համար ցանկալի վարքագիծ դրսևորել: Ուստի շատ երկրներում անձեռնմխելիությունը ներառում է ոչ միայն պատգամավորի անձնա-

կան ազատության ցանկացած սահմանափակման դեմ արգելք, այլ նաև քրեական, երբեմն նաև վարչական, քաղաքացիական անհիմն հետապնդումներից պաշտպանություն:

Իրավաբանական գրականության մեջ օգտագործվում է և՛ «խորհրդարանական անձեռնմխելիություն»², և՛ «պատգամավորական անձեռնմխելիություն» եզրույթը³, իսկ, երբեմն դրանք օգտագործվում են որպես հոմանիշներ⁴: Ընդ որում, բովանդակային առումով այս եզրույթների միջև որևէ տարբերակում չի դրվում: Այնուամենայնիվ իրավագիտության մեջ միասնական եզրութաբանության ձևավորման նպատակով, առաջարկում ենք կիրառել մեկ եզրույթ: Կարծում ենք՝ ավելի ճիշտ է օգտագործել «խորհրդարանական անձեռնմխելիություն» եզրույթը, քանի որ վերջին հաշվով խորհրդարանական անձեռնմխելիությունը սահմանված է ոչ թե պատգամավորի անձնական, այլ խորհրդարանի շահերի պաշտպանության համար: Խորհրդարանական անձեռնմխելիությունն անհատական արտոնություն չէ, այլ ունի հանրային իրավական բնույթ⁵: Խորհրդարանական անձեռնմխելիությունը կոչված է երաշխավորելու խորհրդարանի բնականոն գործունեության ապահովումը: Անձեռնմխելիությունը խորհրդարանի սուբյեկտիվ իրավունքն է: Պատգամավորը չի կարող հրաժարվել անձեռնմխելիությունից, քանի որ այն նրա սուբյեկտիվ իրավունքն է, այլ պատգամավորի կարգավիճակի առանձին տարր, նրա գործունեության կարևոր իրավական երաշխիք: Պատգամավորը կարող է հրաժարվել անձեռնմխելիությունից միայն իր մանդատը վայր դնելու միջոցով⁶:

Ինչ վերաբերում է «անձեռնմխելիություն» եզրույթին, ապա նշենք, որ իրավաբանական գրականության մեջ անձեռնմխելիությունն այլ կերպ կոչվում է նաև ինունհիտետ: Սակայն ինունհիտետը հաճախ օգտագործվում է նաև ավելի լայն իմաստով, որը ներառում է և՛ խորհրդարանական անձեռնմխելիությունը, և՛ խորհրդա-

րանական անպատասխանատվությունը⁷: Ինունհիտետն ընդհանուր իրավական եզրույթ է, որը ծագել է լատիներեն «immunitas» բառից և նշանակում է ինչ-որ բանից ազատել⁸: Անձեռնմխելիության առումով խորհրդարանական ինունհիտետի մասին խոսելիս չպետք է այն բացարձակացնել, այլ անհրաժեշտ է մեկնաբանել սահմանափակ և հասկանալ որպես ժամանակավոր ազատում: Ինունհիտետն առոչինչ չի հայտարարում խախտումը, այլ ժամանակի առումով հետաձգում է հետապնդման կամ կալանավորման պահը⁹: Այն խորհրդարանի անդամին չի տալիս բացարձակ և մշտական պահպանություն, այլ պաշտպանում է միայն հարաբերական իմաստով և օրենսդրի գործունեության որոշակի ժամկետով: Եթե խորհրդարանական անպատասխանատվությունը ընդհանուր առմամբ պառլամենտի անդամին տալիս է բացարձակ և մշտական պահպանություն, ապա անձեռնմխելիությունը պաշտպանում է միայն հարաբերական իմաստով և օրենսդրի գործունեության որոշակի ժամկետով¹⁰:

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ «Պատգամավորին չի կարելի որպես մեղադրյալ ներգրավել, կալանավորել կամ նրա նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցել՝ առանց Ազգային ժողովի համաձայնության»:

Նախ և առաջ հարց է առաջանում, թե պատգամավորին որպես մեղադրյալ ներգրավելու դեպքում ի՞նչ հետևանքներ կարող են առաջանալ, որոնք կարող են բացասաբար անդադառնալ նրա խորհրդարանական գործունեությանը, և արդյո՞ք արդարացված է պատգամավորին որպես մեղադրյալ ներգրավելու համար Ազգային ժողովի համաձայնությունը ստանալը:

Ընդհանրապես, անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու բացասական հետևանք կարող է լինել այն, որ հետագայում նրա նկատմամբ որպես խափանման միջոց կա-

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

րող է կիրառվել կալանքը, քանզի քրեական օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ «Որպես խափանման միջոց կալանավորումը և գրավը կարող են կիրառվել միայն մեղադրյալի նկատմամբ»: Եթե պատգամավորի նկատմամբ կիրառվի կալանք, բնական է, որ նա չի կարող իրականացնել իր խորհրդարանական գործունեությունը: Սակայն այս առումով պատգամավորը, միևնույն է, պաշտպանված է սահմանադրական նորմով, քանի որ, ինչպես վերը նշվեց, նա կարող է կալանավորվել միայն Ազգային ժողովի համաձայնությամբ:

Հաջորդ բացասական հետևանքը, որն առաջանում է, երբ անձը ներգրավվում է որպես մեղադրյալ, այն է, որ նա ստանձնում է որոշակի պարտականություններ: Մասնավորապես, քրեական օրենսգրքի 65-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ մեղադրյալը պարտավոր է՝ 1) ներկայանալ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կանչով, 2) լինելով կալանավորված՝ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով ենթարկվել անձնական խուզարկության, 3) քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով ենթարկվել բժշկական ստուգման, մատնադրոշման, լուսանկարվել և հնարավորություն ընձեռել վերցնելու արյան, մարմնի արտաթորությունների նմուշներ, 4) քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի պահանջով ենթարկվել քննման և փորձաքննության, 5) ենթարկվել դատախազի, քննիչի, հետաքննության մարմնի, դատավորի օրինական կարգադրություններին, 6) մինչև ընդմիջում հայտարարելն առանց նախագահողի թույլտվության չլքել դատական նիստերի դահլիճը, 7) դատարանի նիստում պահպանել կարգուկանոն: Ակնհայտ է, որ վերջին երկու կետով նշված պարտականությունները որևէ ձևով չեն կարող խոչընդոտել պատգամավորի խորհրդարանական

գործունեությանը: 2-րդ կետով նշված պարտականության կատարման համար պայման է համարվում նաև կալանավորված լինելը, իսկ, ինչպես վերը նշեցինք, պատգամավորին կալանավորելու համաձայնություն տալիս է Ազգային ժողովը, և այդ մարմինը պետք է նախատեսի, որ դրա հետևանքով պատգամավորը կարող է ենթարկվել նաև անձնական խուզարկության: Բացի այդ, կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրվելու պարագայում այս պարտականությունը որևէ ձևով չի կարող խաթարել պատգամավորի խորհրդարանական բնականոն գործունեությունը:

Մյուս բոլոր պարտականությունները վերաբերում են իրավապահ մարմինների օրինական պահանջները կատարելուն: Կարծում ենք՝ պատգամավորը պետք է շահագրգռված լինի, որ բացահայտվի հանցագործությունը, քանի որ հանցագործության ամբողջական բացահայտման դեպքում կվերանան նրա մեղավորության վերաբերյալ բոլոր կասկածները: Նաև այդ պատճառով պատգամավորը պետք է կատարի իրավապահ մարմինների օրինական պահանջները և չխոչընդոտի գործի քննությունը: Եթե պատգամավորը ոչ պատշաճ վարքագիծ դրսևորի և խոչընդոտի գործի քննությունը, գլխավոր դատախազը կարող է դիմել Ազգային ժողովին՝ համաձայնություն տալ նրան կալանավորելու: Ազգային ժողովն այդ ժամանակ կորոշի՝ արդյո՞ք պատգամավորը դիտավորյալ խոչընդոտում է գործի քննությանը, թե՞ խորհրդարանական լիազորություններն իրականացնելու պատճառով չի կարողանում պատշաճ կատարել իրավապահ մարմինների պահանջները, և ըստ այդմ որոշում կկայացնի՝ պատգամավորին կալանավորելու համաձայնություն տա՞լ, թե՞ ոչ:

Վերոգրյալից հանգում ենք այն եզրակացության, որ պատգամավորին որպես մեղադրյալ ներգրավելը չի խոչընդոտի նրա խորհրդարանական գործունեությանը: Միևնույն ժամանակ, իրավապահ մարմիններն արդյունավետորեն կշարունակեն

հանցագործության բացահայտման միջոցները, քանզի անհրաժեշտ է «անբեկանելի որոգայթ՝ կազմված իրավամբ ու արդարությանը, որպեսզի այն մեր մեջ միշտ պատրաստ գտնվի կալանքի առնելու ամեն անկարգ գործ... կալանքի ենթարկելու նրանց, ովքեր ինչ պատճառով էլ որ լինի՝ եթե կամենան ուխտազանց լինելով չարիք գործել, իսկույն սանձվի տվյալ անձը...»¹¹: Անձեռնմխելիության գործողությունը չի կարող լինել այնպիսին, որ խոչընդոտի արդարադատության իրականացմանը¹²: Ուստի, կարծում ենք, որ անձեռնմխելիությունը չպետք է տարածել պատգամավորին որպես մեղադրյալ ներգրավելու դատավարական գործողության վրա:

Այնուամենայնիվ չպետք է մոռանալ նաև, որ խորհրդարանական անձեռնմխելիությունը կոչված է պաշտպանելու պատգամավորներին քաղաքական շարժառիթներով, կամայական կամ անհիմն հետապնդումներից: Եթե Սահմանադրությունից բացառվի պատգամավորին որպես մեղադրյալ ներգրավելու համար Ազգային ժողովից համաձայնություն ստանալու պահանջը, ապա կստացվի, որ դատարանը կարող է առանց Ազգային ժողովի համաձայնության պատգամավորին դատապարտել նույնիսկ ազատագրկման (ինչի հետևանքով, Սահմանադրության 67-րդ հոդվածի համաձայն նրա լիազորությունները կդադարեն), և դեռևս չկայացած, չկայունացած ու չզարգացած իրավական և ժողովրդավարական համակարգի պայմաններում պատգամավորը կարող է դատապարտվել քաղաքական շարժառիթներով՝ ենթարկվելով կամայական և անհիմն հետապնդումների: Հետևաբար անհրաժեշտ կլինի նախատեսել դրույթ, համաձայն որի՝ «պատգամավորի վերաբերյալ քրեական գործը չի կարող ուղարկվել դատարան առանց Ազգային ժողովի համաձայնության»:

Այսպիսով, առաջարկում ենք խորհրդարանական անձեռնմխելիությունից զրկելու հարցը որպես մեղադրյալ ներգրավելու

պահից տեղափոխել գործը դատարան ուղարկելու պահը, ինչը նաև հնարավորություն կտա Ազգային ժողովին պատգամավորին անձեռնմխելիությունից զրկելու հարցի վերաբերյալ ավելի հիմնավորված որոշում կայացնել, քանզի պատգամավորին որպես մեղադրյալ ներգրավելու պահից մինչև գործը դատարան ուղարկելն իրավապահ մարմինները կարող են բացահայտել բազմաթիվ փաստեր և ձեռք բերել նոր ապացույցներ:

Հետաքրքիր է, որ 1995 թվականի խմբագրությամբ ՀՀ Սահմանադրությամբ խորհրդարանական անձեռնմխելիությունից զրկելու մեկ այլ տարբերակ էր նախատեսված. 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասը շարադրված էր այսպես. «Պատգամավորին չի կարելի կալանավորել, դատական կարգով վարչական կամ քրեական պատասխանատվության ենթարկել առանց Ազգային ժողովի համաձայնության»: Նշվածից հետևում է, որ դատարանը մեղադրական դատավճիռ կայացնելուց առաջ պետք է ստանար Ազգային ժողովի համաձայնությունը: Կարծում ենք, դա հակասում է դատարանի անկախության և իշխանությունների տարանջատման սկզբունքներին: Եթե դատարանը գործի քննությամբ եզրահանգում է, որ անձը մեղավոր է և պետք է ենթարկվի քրեական պատասխանատվության, ապա Ազգային ժողովը չի կարող չհամաձայնել դրան, քանզի դա կլինի օրենսդիր իշխանության կողմից դատական իշխանության գործերին միջամտություն: Ազգային ժողովն իր գնահատականը, թե արդյոք քրեական հետապնդումն ունի քաղաքական կամ այլ դրդապատճառներ, պետք է տա նախքան գործը դատարան ուղարկելը: Այն պահից, երբ գործը կուղարկվի դատարան, վերջինս ինքը պետք է որոշում կայացնի՝ անձի նկատմամբ կայացնել մեղադրական դատավճիռ, ուստի՝ նրան քրեական պատասխանատվության ենթարկել, թե՞ ոչ:

ՀՀ Սահմանադրության 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ պատգամավորին

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

առանց Ազգային ժողովի համաձայնության չի կարելի նաև կալանավորել: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ «կալանավորումը որպես խափանման միջոց կալանքն ընտրելն է»: Նույն օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «խափանման միջոցները հարկադրանքի միջոցներ են, որոնք կիրառվում են կասկածյալի կամ մեղադրյալի նկատմամբ՝ քրեական գործով վարույթի ընթացքում նրանց ոչ պատշաճ վարքագիծը կանխելու և դատավճռի կատարումն ապահովելու նպատակով»: Կասկածյալի, մեղադրյալի ոչ պատշաճ վարքագիծ ասելով պետք է հասկանալ նրանց այն գործողությունները, որոնք ուղղված են քննությունից և դատից թաքնվելու, գործով ճշմարտության բացահայտմանը խոչընդոտելուն, ինչպես նաև հանցավոր գործունեությունը շարունակելուն¹³: Կալանավորումն ամենախիստ խափանման միջոցն է, որի հետևանքով անձը զրկվում է անձնական ազատությունից: Այդ պատճառով խափանման տվյալ միջոցն ընտրվում է միայն այն ժամանակ, երբ խափանման մյուս միջոցները (ստորագրություն՝ չհեռանալու մասին, անձնական երաշխավորություն, կազմակերպության երաշխավորություն և այլն) քրեական գործով վարույթի ընթացքում չեն կարող ապահովել անձի պատշաճ վարքագիծը: Նման զնահատումը պատգամավորին կալանավորելու հարցում ՀՀ Սահմանադրությունը վերապահել է Ազգային ժողովին, քանզի կալանավորման դեպքում պատգամավորը կզրկվի անձնական ազատությունից, ինչը կխոչընդոտի նրա խորհրդարանական գործունեությանը:

Անհրաժեշտ է անդրադառնալ նաև ստորագրություն չհեռանալու մասին խափանման միջոցի տեսակին, քանզի դրա կիրառմամբ նույնպես կարող է սահմանափակվել

պատգամավորի անձնական ազատությունը: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 144-րդ հոդվածի համաձայն՝ չհեռանալու մասին ստորագրություն տված կասկածյալը կամ մեղադրյալը չի կարող առանց հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի կամ դատարանի թույլտվության մեկնել այլ տեղանք կամ փոխել բնակության վայրը: Նա պարտավոր է ներկայանալ հետաքննության մարմնի, քննիչի, դատախազի ու դատարանի կանչով և նրանց հայտնել իր բնակության վայրը փոխելու մասին: Փաստորեն, այս հոդվածի հիման վրա պատգամավորներն առանց Ազգային ժողովի համաձայնության կարող են զրկվել ազատ տեղաշարժվելու հնարավորությունից, քանզի այն արգելված չէ սահմանադրությամբ, թեև չի բխում անձեռնմխելիության սկզբունքի ելությունից:

Կարծում ենք՝ ՀՀ Սահմանադրության մեջ պետք է նախատեսել դրույթ, համաձայն որի՝ «պատգամավորին չի կարելի կալանավորել կամ այլ կերպ զրկել անձնական ազատությունից առանց Ազգային ժողովի համաձայնության», ինչպես դա արված է, օրինակ, Բուլղարիայի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածով կամ Լիտվայի Հանրապետության Սահմանադրության 62-րդ հոդվածով: Հակառակ դեպքում ընթացիկ օրենսդրությամբ միշտ էլ կարող են նախատեսվել խափանման կամ դատավարական հարկադրանքի այլ միջոցներ, որոնք կարող են սահմանափակել պատգամավորի ազատ տեղաշարժվելու իրավունքը: Օրինակ, քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծում որպես խափանման միջոց է նախատեսվել տնային կալանքը, որը ոչ թե կալանքի՝ որպես խափանման միջոցի տեսակ է, այլ այլընտրանքային խափանման միջոց¹⁴: Ուստի, այդ խափանման միջոցը պատգամավորի նկատմամբ կարող է կիրառվել առանց Ազգային ժողովի համաձայնության, ինչն ուղակիորեն կարող է խաթարել Ազգային ժողովի պատգամավորի

րի խորհրդարանական գործունեությունը: Նույնը կարող ենք ասել նաև վարչական հսկողության՝ որպես այլընտրանքային խափանման միջոցի կիրառման մասին: Քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի 124-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական հսկողությունը մեղադրյալի **տեղաշարժման և գործողությունների ազատության սահմանափակումն է**, որի պայմաններում նա պարտավոր է ոչ հաճախ, քան շաբաթը երեք անգամ գրանցվել դատարանի որոշման մեջ նշված վայրի ոստիկանության մարմնում¹⁶: Ուստի կարծում ենք, շատ կարևոր է ՀՀ Սահմանադրության մեջ վերը նշված դրույթի ամրագրումը:

Ինչ վերաբերում է դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց հարուցելուն, ապա սա վերաբերում է այն դեպքերին, երբ վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի¹⁶ որոշ հոդվածներով սահմանված վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ գործեր քննելու և պատասխանատվության միջոցներ կիրառելու լիազորությունը վերապահված է դատարաններին:

Նախ նշենք, որ ներկայումս վարչական դատարանների՝ իրավական իրականությունում նորովի իմաստավորման և արժևորման պարագայում վարչական դատարանի կողմից վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ինստիտուտն անհամատեղելի է համարվում վարչական արդարադատության իրականացման գործառույթի հետ¹⁷: Այդ է պատճառը, որ, ինչպես փաստում է ՀՀ Սահմանադրական դատարանը, եվրոպական երկրներում կան նախատեսված է վարչական պատասխանատվության միայն արտադատարանական կարգ, կան առկա է դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ինստիտուտից հրաժարվելու միտում¹⁸: Բացի այն, որ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ինստիտուտն ընդհանրապես արդիական չէ, Հայաստանի Հանրապետությունում այն նաև

բավականին անարդյունավետ և անկենսունակ է¹⁹: Բնականաբար այդ ոչ արդիականությունը, անարդյունավետությունը, անկենսունակությունը վերաբերում են նաև պատգամավորին դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելուն, ուստի նման հարց հարուցելու համար Ազգային ժողովի համաձայնությունը ստանալը կորցնում է իր նշանակությունը:

Միևնույն ժամանակ հարց է առաջանում՝ ինչու՞ պետք է խորհրդարանը համաձայնություն տա պատգամավորին դատական կարգով վարչական պատասխանատվություն ենթարկելու հարց հարուցելուն, իսկ արտադատական կարգով վարչական պատասխանատվություն ենթարկելուն՝ ոչ: Չէ՞ որ դատարանը համարվում է ավելի պրոֆեսիոնալ մարմին, քան վարչական պատասխանատվության ենթարկելու իրավունք ունեցող մյուս սուբյեկտները: Չէ՞ որ Սահմանադրության 97-րդ հոդվածի համաձայն, արդարադատություն իրականացնելիս դատավորն անկախ է և ենթարկվում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքին, մինչդեռ վարչական պատասխանատվություն կիրառող մյուս սուբյեկտները զգալիորեն կախված են գործադիր իշխանությունից կամ ուղղակիորեն մտնում են գործադիր իշխանության մեջ:

Ներկայումս թե՛ Սահմանադրությամբ և թե՛ գործող օրենսգրքում ամրագրված չէ կամ դրանցից չի բխում, ինչպես նաև գիտական գրականության մեջ հիմնավորված չէ որևէ չափանիշ, որոնցով պայմանավորված՝ որոշակի իրավախախտումների համար պետք է դատական կարգով վարչական պատասխանատվության միջոցներ կիրառել, իսկ մյուսների համար՝ արտադատական կարգով: Եթե որպես չափանիշ սահմանվեին, օրինակ, պատժի խստությունը կամ այլ իրավական հետևանքներ, միգուցե այդ պարագայում Սահմանադրության նշված դրույթը կբխեր պատգամավորին քաղաքական շարժառիթներով, կամայական կամ անհիմն հետապնդումներ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

րից պաշտպանելու նշանակությունից:

Միակ տրամաբանական պատասխանը, որ կարելի է տալ վերը նշված հարցադրմանը, հետևյալն է. վարչական պատասխանատվության տակ նկատի է առնվում իրավասու պետական նարմինների կամ պաշտոնատար անձանց կողմից օրենքով սահմանված հիմքերով ու կարգով վարչական տույժ կիրառելը²⁰: Ֆիզիկական անձանց նկատմամբ վարչական տույժերի համակարգն ամրագրված է վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի 23-րդ հոդվածում: Մինչև 2006 թվականի դեկտեմբերի 16-ն այդ համակարգում ընդգրկված էր նաև վարչական կալանքը: Նույն օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական կալանք սահմանվում և կիրառվում էր միայն բացառիկ դեպքերում վարչական իրավախախտումների առանձին տեսակների համար՝ մինչև 15 օր ժամանակով: Ընդ որում, վարչական կալանք կարող էր նշանակել միայն դատարանը (դատավորը): Այս նորմերի համադրումից կարելի է ենթադրել, որ Սահմանադրության մեջ այն դրույթի ամրագրումը, համաձայն որի՝ պատգամավորի նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարց կարող է հարուցվել Ազգային ժողովի համաձայնության, նպատակ ունենալ պաշտպանել պատգամավորի անձնական ազատությունը, քանի որ պատգամավորը վարչական իրավախախտման համար կարող էր զրկվել անձնական ազատությունից, և դրանով իսկ կխախտվեր նրա խորհրդարանական

գործունեությունը:

Ուստի վարչական կալանքի ինստիտուտի առկայության պարագայում նշված դրույթի ամրագրումն ինչ-որ տեղ արդարացված էր: Բայց ներկայիս իրավիճակում, երբ վարչական կալանքի ինստիտուտը բացակայում է, և Սահմանադրության 16-րդ հոդվածն ուղղակի արգելք է հանդիսանում օրենսդրությամբ դրա վերականգնման համար, այդ դրույթի նախատեսումը չի բխում խորհրդարանական անձեռնմխելիության էությունից: Այդ իսկ պատճառով, կարծում ենք, ՀՀ Սահմանադրության մեջ նման դրույթի առկայությունն ավելորդ է: Դեռ ավելին, ոչ միայն ավելորդ է, այլ նաև սովյալ պարագայում դառնում է աննպատակ և կարող է անհիմն քաղաքական շահարկումների առիթ տալ: Բացի այդ, Սահմանադրության մեջ առկա նշված դրույթի պահանջների բացառապես ձևական պահպանման նպատակով պատգամավորի նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համաձայնություն տալու հարցերի քննարկումը խորհրդարանից անտեղի ժամանակ կարող է խլել: Հետևաբար կարծում ենք՝ սահմանադրական հետագա փոփոխությունների ժամանակ այդ դրույթը պետք է բացառել ՀՀ Սահմանադրությունից և 66-րդ հոդվածի 3-րդ մասը ձևակերպել այսպես. «Պատգամավորին չի կարելի կալանավորել կամ այլ կերպ զրկել անձնական ազատությունից առանց Ազգային ժողովի համաձայնության: Պատգամավորի վերաբերյալ քրեական գործը չի կարող ուղարկվել դատարան առանց Ազգային ժողովի համաձայնության»:

¹ St' u Erskine May, Parliamentary Practice, 24th edition, London, 2011, էջ 210:

² St' u Конституционное (государственное право) зарубежных стран. Общая часть (рук. авт. кол. и отв. ред. Б. А. Страшун), М., 1996, էջ 468, Маклаков В. В., Конституционное право зарубежных стран. Общая часть. 2006, էջ 611, Die verfassungsrechtlich

garantierte Stellung der Abgeordneten in den L'ndern Mittel und Osteuropas, herausgegeben von Gerrit Mansen, Frankfurt am Main, 2009, էջեր 111-150, Weizhong Yi, Research on Parliamentary Privilege Concurrently Discuss Chinese National People's Congressional Privilege, Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Dr. iur.,

- ³ Տե՛ս Աбдукадыров К. А., Депутат Жогорку Кенеша Кыргызской Республики, Бишкек, 2009, էջ 119, Глушченко П. П., Конституционное право России: Учебное пособие. Питер, 2012, էջ 190:
- ⁴ Տե՛ս Енгибарян Р. В. Сравнительное конституционное право: Учебное пособие, Ростов н/Д, 2007, էջ 390, Агафонов В. В., Соотношение гарантий неприкосновенности и неотвественности в рамках парламентского иммунитета. // Академический Вестник, 2008, N 2, էջ 8, Большой юридический словарь (под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских), М., 2002 էջ 239:
- ⁵ Տե՛ս Окулич И. П., Депутат законодательного (представительного) органа государственной власти субъекта Российской Федерации. Правовой статус. Природа мандата. Проблемы ответственности, дисс. ... канд. юрид. Наук, Челябинск, 2003, էջ 121:
- ⁶ Տե՛ս Кутафин О.Е., Неприкосновенность в конституционном праве Российской Федерации, М., Юрист, 2004, էջ 325:
- ⁷ Տե՛ս Макарова З. В., Конева Н. С., категория “иммунитет” в конституционном праве России. // Вестник Южно-Уральского государственного университета, 2012, N 20(279), էջ 96:
- ⁸ Տե՛ս Большой юридический словарь (под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских), М., 2002, էջ 239:
- ⁹ Տե՛ս Խաչատրյան Յ. Մ., Պառլամենտ և պատգամավոր, Երևան, 1994, էջ 27:
- ¹⁰ Տե՛ս E. Ozbudun, Constitutional Debates on Parliamentary Inviolability in Turkey// European Constitutional Law Review/Volume 1/Issue 02/ June 2005, էջեր 272- 273:
- ¹¹ Տե՛ս Շահամիրյաններ Յ. և Շ., Որոգայթ փառաց (թարգմանությունը գրաբարից՝ Պ. Խաչատրյանի, խմբագիր Գ. Սաֆարյան, ներածական խոսքը՝ Գ. Հարությունյանի), Երևան, 2002, էջ 5:
- ¹² Տե՛ս Council of Europe, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) “Report on the regime of parliamentary immunity” CPL-INF(96) 7, Strasbourg, 1996, էջ 15: [http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL-INF\(1996\)007-e](http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/?pdf=CDL-INF(1996)007-e) (2013 թվականի մայիսի 21-ի դրությամբ):
- ¹³ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարություն, ընդհանուր մաս (խմբագրությամբ՝ Գ. Ս. Ղազինյանի), Երևան 2006, էջ 353:
- ¹⁴ Տե՛ս http://www.moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_5771447415_QrDat_VERJNAKAN.pdf (2013 թվականի մայիսի 21-ի դրությամբ), Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագիծ, 115-րդ և 122-րդ հոդվածներ:
- ¹⁵ Տե՛ս նույն տեղը, 124-րդ հոդված:
- ¹⁶ Ընդունվել է 06.12.1985թ., ուժի մեջ է մտել 01.06.1986թ., տե՛ս ՅՍՄՀ Գերագույն Սովետի տեղեկագիր, 1985, թիվ 23:
- ¹⁷ Տե՛ս Մուղնեցյան Գ. Ս., Վարչական դատավարության ընթացակարգային առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում, իրավ. գիտ. թեկնատենագիտություն, Երևան, 2011, 79 էջ:
- ¹⁸ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2010 թվականի փետրվարի 5-ի ՍԴՈ-864 որոշումը: <http://concourt.am/armenian/decisions/common/2010/pdf/sdv-864.pdf> (2013 թվականի մայիսի 21-ի դրությամբ):
- ¹⁹ Հայաստանի Հանրապետությունում դատական կարգով վարչական պատասխանատվության ինստիտուտի անարդունավետության և անկենսունակության վերաբերյալ ավելի մանրամասն տե՛ս Մուղնեցյան Գ. Ս., նշված աշխատության 79-89 էջեր:
- ²⁰ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության վարչական իրավունք, ուսումնական ձեռնարկ (ընդհանուր խմբագրությամբ Գ. Դանիելյանի), Երևան, 2012, էջ 456:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ**THE ISSUES OF PARLIAMENTARY INVIOABILITY OF LEGAL BOOKING IN THE REPUBLIC OF ARMENIA****Slavik POGHOSYAN**

*PhD Student of the Chair of
Constitutional Law in Yerevan State University*

In the scientific article the essence of parliamentary inviolability was clarified, the relevant legal acts were analyzed and the disadvantages of legal booking were discovered. As a result of the analysis and con-

clusions and the further constitutional changes it was proposed to formulate third part of 66th article of Constitution of the Republic of Armenia like this. "A deputy may not be detained or in any way deprived of his personal liberty without the consent of the National Assembly. The criminal case relating to Deputy can not be sent to the court without the consent of the National Assembly".
